

Debattartikel införd Svenska Dagbladet den 20 augusti 2003

Hotet mot friskolorna

Nytt läsår. Nytändning och framtidstro. Samtidigt känner landets fristående gymnasier stor oro för framtiden. Framför allt för det nya ersättningssystemet, som infördes den 1 januari i år och som inte bara är krångligare och administrativt tidskrävande. I många kommuner försämras bidragen och det har dessutom blivit omöjligt för skolorna att planera sina intäkter.

Friskolornas ekonomi bygger helt på bidrag som de får från kommunen för varje elev. Många av landets kommuner aviserar nu med kort varsel ändrade bidrag för höstterminen. Vissa begär rentav tillbaka pengar retroaktivt för vårterminen.

Systemet är misslyckat och bör snarast tas bort. Tillämpningen visar hur lite vår regering och kommunerna i landet förstår av den verklighet de fristående skolorna lever i.

Tidigare fick friskolorna ett visst belopp per elev, som var uträknat för varje gymnasieprogram oavsett var eleven bodde. Nu ska de i första hand få samma som en elev i kommunens gymnasieskola kostar. För den oinvigde låter det rättvist, enkelt och förnuftigt: Eleven tar sin hemkommuns pengar med sig. Men verkligheten sätter käppar i hjulet.

För att underlätta omställningen föreslog Friskolornas Riksförbund att den gamla riksprislistan skulle fortsätta att gälla för elever som redan börjat gymnasiet. Men för det fick vi inget gehör, vilket innebär att vissa friskolor över en natt fick sina budgetar så kraftigt nedskurna att de nu går på knäna. Särskilt smärtsam var omställningen för skolor med många elever från Göteborgs stad.

Också när det gällde inriktningar inom samma program fick det nya systemet tokiga konsekvenser. Program kan heta samma sak, men kosta mycket olika. Ett naturbruksgymnasium i Stockholm med stora djur ska exempelvis få samma ersättning som det kommunala naturbruksgymnasiet, som är inriktat på smådjur. Men kor kostar mer än kaniner.

Med tanke på att fristående gymnasieskolor ofta är små och många gånger har elever från åtskilliga kommuner – ända upp till 70 – var jag orolig för att skolorna skulle få ägna orimligt mycket tid åt bidragsadministrationen. För att motverka detta fick Skolverket inför årsskiftet 2002/2003 i uppdrag av regeringen att samla in uppgifter om kommunernas kostnader och lägga ut dem på sin hemsida, så att friskolorna lätt och behändigt skulle kunna gå in och hämta det belopp de skulle fakturera för varje elev. Nu - åtta månader senare - saknas uppgifter från mängder av kommuner.

Men det här är allvarligare än så. Från åtskilliga kommuner har friskolorna fått brev att ersättningen kommer att, som det heter, ”justeras ned” inför höstterminen. Man talar dock inte om hur mycket. Justeringen kommer att ske retroaktivt så snart man räknat ut det. Friskolor med till exempel elever från Södertälje har fått ett brev där kommunen både sänker ersättningen från höstterminen och kräver återbetalning för vårterminen. Solna meddelar att man inte längre har ett

gymnasieförbund tillsammans med Sundbyberg, och det är väl gott och väl. Men den nya gymnasienämnden sammanträder först i september och ska då ta ställning till ersättningsnivåerna.

Precis som för de kommunala skolorna började höstterminen för de fristående den 1 juli. Lärare är för länge sedan rekryterade eller tidigare anställda och fastighetsägarna förväntar sig hyra för sina lokaler. Kommunernas omsorg om sin ekonomi går hand i hand med en total oförståelse, ja rentav nonchalans, för friskolornas villkor.

Inställningen från regeringen upplever jag som lika nonchalant. Den har själv utfärdat en förordning om att inför alla regelförändringar ska man utreda konsekvenserna för de företag som berörs. Dessutom ska samråd ske med företrädare för näringslivet. Först efter påminnelse gjorde utbildningsdepartementet en konsekvensutredning och något samråd ägde så vitt vi vet inte rum.

En god sak har Skolverkets hemsida fört med sig. Det framgår tydligt vilket knapphändigt underlag som kommunerna många gånger baserar sina bidragsbelopp på och hur skilda redovisningsprinciper de använder sig av. Tittar man närmare på kommunernas underlag framträder fler och fler besynnerligheter. Hur kan kostnaderna för ett och samma program variera så mycket mellan kommunerna? Det billigaste elprogrammet kostar ca 70 000 kronor, de dyraste ligger kring 115 000 kr. När en friskola planerar en utbildning vet den inte varifrån eleverna kommer, så bidragen blir ett rent lotteri.

Skolverket utvärderar nu tidigare än planerat ersättningssystemet. Vi anser att man inte behöver utvärdera detta misslyckande överhuvudtaget. Utbildningsdepartementet måste omgående ändra de värsta tokigheterna i systemet och sedan snabbt komma fram till ett bättre, rättvisare och mindre krångligt ersättningssystem. Regeringen och ytterst utbildningsminister Thomas Östros måste nu bekänna färg. Önskar de behålla och utveckla fristående gymnasieskolor, som genom sin existens och konkurrens även utvecklar kvaliteten i den kommunala skolan?

Tomas Johansson
Ordförande Friskolornas Riksförbund